

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 24

1 Ապրիլ 1896

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Պատշ ևճ Ճառարեւի Թիւ 20

1896

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- 1 Սիպերիացի մանկամարդ Օրիորդը — Յ. Վ. Մխչեան:
- 2 Վարդապետութիւն Ժ.Բ. Առաքեոց — Ս. Վ. Ն.
- 3 Ակնարկ մը Ս. Իգնատիոսի բոլորոց վրայ:
- 4 ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբէլեան:
- 5 Յանկ Երեւոյ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Վեցերորդ Տարի

ԹԻԻ 24

1 Ապրիլ 1896

ՔՍԱՎԻԷ ՏԸ ՄԷՍԹՐԸ ԿՈՄՍԻ

ՍԻՊԵՐԻԱՑԻ

Մանկավարժական Օրիորդ

ԿԱՄ

ԾՆՈՂԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԻՆԱԿ

(Շարունակութիւն տես անցեալ քիւն)

16. Նիժնի քաղքին մէջ հառատաւոր կոռսանաց վա-
նատունն հիւրընկալութիւնը:

Ուրալ լեռները կտրելէ անցնելէ առաջ, որք Եղաթերին-
պուրկը Նիժնին (1) կը զատեն, ճանապարհորդը նոյն լեռներէն
բխող ու զէպ 'ի հիւսիս գետերու վրայ կը նաւարկեն: Այսպէս
մինչեւ ցթոյսը զեառագնացիկ ուղեւորութենէ կտքն, անկից
մեկնելով՝ եւս աւելի յիշեալ լեռանց կը մտնելու:

(1) Այս քաղաքս Երաթերինպուրկի արեւմտեան կողմն է՝
60 հազար բնակչօք. կրկին անուն ունի, Նիժնի — Նովկորուս
կամ Փոքր Նովկորուս յորջորջուելով: (Մ. Թ.)

Այս լերանց անցքն ո՛չ շատ զառիթափ եւ ո՛չ ալ հետեւաբար յոյժ զժուարին է. ուղեւորք հեղ մը անկից անցնելէն ետքը՝ նորէն նաւ կը նստին՝ ՚ի Վոլկայ իջնող գետերուն վրայէն նաւարկելու համար. Բրասքովի բաւական դրամ չունենալով առանձին կառք մը վարձելու՝ հանգուցէ հանգոյց ճանապարհորդելու համար, յարմար առիթէ մը օգտուեցաւ ու տեղ բռնեց այն բազմաթիւ նաւակներէն միոյն մէջ՝ որք Զուսովայ ու Քամայ գետակներուն մէջ բանելով երկաթ ու աղ կը կրեն ՚ի Ռուսաստան:

Իւր առաջնորդն հարթեց ղիւրացուց իրեն այսպիսի երկայն ուղեգնացութեան զժուարութիւնքն, անհնարին ըլլալով միամիտակ ճամբորդելն առանց մեծամեծ վտանգներու ընդառաջ ելնելու. բայց զԺրախտաբար կիրճերու մէջէն անցնելու ատենն այն իւր ուղեկիցն հիւանդ ինկաւ, ու ստիպուեցաւ Քամայի գետեզերքը փոքրիկ զիւղի մը մէջ դադար առնելու: Ուստի Բրասքովի դարձեալ անօգնական ու անպատուարան մնաց. սակայն յաջողաբախտ ուղեւորութեամբ հասաւ մինչեւ Քամայի գետախառնունքն՝ որ Վոլկայի մէջ կը թափի. այս տեղէն սկսեալ՝ նաւակը ջուրին յորձանքին գէմ երթալով, ձիերու միջոցաւ կը քաշուէր ու զժուարաւ կը յառաջանար: Սոյն վերջին նաւագնացութեան ատեն՝ այնպիսի ձախորդ պատահար մը զլիտուն եկաւ, որ ամենամեծ վտանգի ենթարկուեցաւ. օրուան մէկը յանկարծօրէն սաստկաշունչ փոթորիկ մը յուզուելով, որ շատ յաճախ այս կողմերը տեղի կ'ունենայ, նաւավարք ուղեցին սակաւիկ մը գետեզերքէն հեռացընել նաւակն, եւ ամենայն ուժով խոշոր զիակ մը իբր գեկ ջուրին մէջ մխրճեցին ճիշդ այն կողմէն ուր ոչ սակաւ ուղեւորք նաւուն եզերքին կոթընած նստած էին, տակաւին ժամանակ ունեցած չէին ետ քաշուելու եւ զուրս հանելու զիակն, երբ երեք ճանապարհորդք՝ յորոց մին էր Բրասքովի՝ կռնակի վրայ գետին մէջ ինկան. շուտով ջուրէն քաշեցին հանեցին զանոնք. մեր մանկամարդ օրիորդն ամենեւին վնաս մը կրած չէր. սակայն ամենուն առջեւ իւր թրջած զգեստները փոխելու ամբօնալուծն համար, թողուց որ նոյներն իւր վրայ կամաց կամաց չորնային. հետեւաբար այս անհաճոյ պատահարէն սաստկագոյն հարբուխ մը վատուեցաւ, որ չարաբախտ ազդեցութիւն ունեցաւ իւր առողջութեան վրայ:

Նքաթերինպուրիկ տիկնայք որչափ որ ապսպըրած էին իւր

առաջնորդին ամէն հարկաւոր բաներն հոգալու իւր ուղեւորութիւնը շարունակելու համար նաեւ Նիժնիէն անդին, այսու հանդերձ մէկու մը յանձնարարած չէին զինքն այս քաղքին մէջ՝ ուր Բրասքովի իսկ կենալու զիտաւորութիւնն չունէր։ Ուստի հոն հասած միջոցին՝ բնաւ ծանօթ մը եւ պաշտպանութիւն եւս չունէր տեղաց մը. նաւաւարք գետեղերքն հանեցին զանիկայ, ու հոն փոխադրեցին նաեւ իւր ունեցած փոքրոգի բռնն՝ որ չնորհիւ Տիկին Միլէնի առատաձեռնութեան եւս քան զեւս խոշորկեկ դարձեր էր։

Ուղեւորներուն հասարակօրէն ցամաք ելած տեղը՝ Վոլկայի գետեղերքը՝ մեծակառոյց կամուրջ մը կայ, որուն զիմացը բարձր զիրքի մը վրայ շինուած է եկեղեցի ու հաւատաւոր կուսանաց վանատուն մը։ Բրասքովի դէպ 'ի եկեղեցին սկսաւ երթալու՝ ըստ իւր սովորութեան աղօթելու համար առ Աստուած, ու միտքը զրած էր յետոյ նաեւ օթեւան մը գտնելու իրեն քաղքին մէկ կողմը։ Վեհալայր տաճարը մտած ատեն, որ անմարդի երեւցաւ իրեն, վանդակապատներու ետեւէն ականջն հասաւ հաւատաւոր կուսանաց երգերուն ձայնն՝ որք երեկոյեան ժամակարգութիւնն աւարտելու վրայ էին. այս պարագայս բարեգուշակ երեւցաւ իրեն. «որ մը ես ալ նմանապէս՝ եթէ Աստուած նպաստէ իմ սրտիս փախաքն, ըսաւ մտքէն, մի եւ նոյն կրօնաւորական քօղին ներքեւ պիտի ծածկեմ ինքզինքս աշխարհքէն, ուրիշ զբաղմունք չունենալով՝ եթէ ոչ 'ի բոլոր սրտէ չնորհակալ ըլլալու նախախնամութեան ինծի ըրած այնքան բարերարութեանցն համար»։

Երբոր եկեղեցիէն դուրս ելաւ՝ արեւը մարը մտնելու վրայ էր. վայրկեան մը տաճարին մէջ զրան առջեւը կեցաւ բնութեան այն զարմանահրաշ տեսարանը զննելու համար։ Յիշաւ Նիժնի — Նովկորոտ, որ Ոքայ ու Վոլկայ երկու մեծամեծ գետերուն 'ի միասին խառնուած տեղը կառուցեալ է, հանդիսատեսին աչաց առջեւ կը ներկայացնէ իւր ամենատես տեսիլն՝ երբ բուն այս կողմէն զիտուելու ըլլայ քաղաքն, որ աշխարհիս գեղեցկագոյն զիրքերէն մին ունի. անոր ընդարձակութիւնն անհուն կ'երեւնար մանկամարդ աղջկան, ու տեսալ մը վախ կ'ազդէր իրեն։

Իչիմէն մեկնած պահուն՝ Բրասքովի նկատած էր միայն այն նիւթական վտանգներն որ կրնային հանդիպիլ իրեն, ու յառաջուց յանձառու եղած էր զիմադրաւելու անօթութիւնը՝

ամենասաստիկ ցուրտերն ու նոյն իսկ մահը. բայց յետոյ որ առ փոքր փոքր կը սկսէր մարդկանց ընկերութիւնը ճանչնալու, կը նախատեսէր նորօրինակ արգելքներ որ իրեն դէմ պիտի ելնէին՝ եւ որոնց անհնարին էր հանդուրժելն իւր բոլոր քաջասրբութեամբն հանդերձ: Ամայի անապատէն ազատելէն ետքն իսկ՝ նախազգացումն ունէր թէ պիտի հանդիպէր մեծ քաղաքացի մէջ այն սոսկալի միայնութեան, ուր աղքատիկը միայն միայնակ կը գտնուի ժողովրդոց բազմութեան մէջ, եւ ուր՝ իրր սարսափելի զիւթութեամբ՝ իւր չորս դին ուրիշ բան չտեսներ եթէ ոչ բազմաթիւ աչքեր որ իրեն չեն նայիր, ու ականջներ որ չեն լսեր իւր ողբոց ու հեծեծանաց ձայներուն:

Այն ժամանակէն 'ի վեր որ ճանչցած էր Երթերինպուրկի տիկնայքը, բարեբարոյ պատշաճութեանց նոր զգացմունք մը ու գուցէ ալ փոքր ինչ մեծամտութեան զաղափար մը եւս առաւել տաժանելի կ'ընէին իրեն հարկ եղած զիմումներն՝ որոնց ստիպուած էր իւր թշուառ վիճակին պատճառաւ. «աւանդ, կ'ըսէր շատ անգամ, ո՛ւր պիտի կարենամ գտնել անոնց նման բարեկամահիներ՝ զորս թողուցի հեռացայ. ահա հիմակ ես անոնցմէ հազարաւոր մղոններով հեռու եմ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ինձ՝ երբ Ս. Բեթերսպուրկ հասնիմ, երբոր մօտենալու ըլլամ կայսերական պալատին, ես որ կը դողդղամ ներկայանալու հոս խեղճ ողորմելի պանդոկի մը առջեւ:» Այս խորհրդածութիւնը ախպիսի ուժղնութեամբ իւր մտաց առջեւն ելան, որ առաջին անգամն ըլլալով խորին վնասութիւն մը տիրեց իւր ոգւոյն ու աչքերէն արցունքներ վաղեցին: Իւր հօրն յիշատակը, զոր եւրեսի վրայ թողած լքած էր գուցէ 'ի գուր, վշտովք ու սոսկումով լեցուց իւր սիրտը. բայց իսկոյն անձամբ անձին մեղադրելով իւր տկարութիւնն եւ առ Աստուած ցուցրցած անվստահութիւնը, թողութիւն խնդրեց իւր պահապան հրեշտակէն. «անշուշտ անիկայ եղաւ, կ'ըսէր ինքն յետոյ՝ յիշելով իւր կենաց այս սլարագայն, որ աղղեց ինձ նորէն եկեղեցի մտնելու խորհուրդն՝ Աստուծմէ հայցելու համար կորուսած քաջասրտութիւնս:»

Յիրաւի ալ, աճապարանօք եկեղեցին մտաւ երկնից օդ-նութիւնը խնդրելու համար. հաւատաւոր կուսան մը որ նոյն միջոցին դրան մօտ կեցած էր ու կը պատրաստուէր գոցելու զայն, ապշեցաւ մնաց թէ՛ մանկահասակ օտարական օրիորդին այն յանկարծական շարժումէն ու քալուածքէն՝ որ նշմարած չէր

ղինքն, եւ թէ՛ անոր ջերմեռանդ պաշտօնասիրութենէն աղօթելու ատենն. ուստի մօտեցաւ հարցաքննելու համար թէ ո՞վ էր, եւ միանգամայն աղբարարելու թէ եկեղեցին փակելու ժամն հասած էր. Բրասքովի փոքր ինչ շուարած՝ սլարդմտութեամբ պատմեց անոր իւր շուտափոյթ արտորանօք վերստին եկեղեցին մտնելու պատճառն, ու իւր ունեցած չկամութիւնը պանդոկի մը մէջ իրեն աստատանարան մը երթալու փնտելու մասին. վերջապէս աղաչեց պաշտօնեցաւ անոր որ օթեւան մը շնորհուէր իրեն վանատան մէջ՝ նոյն իսկ վայրադաւթին ձեմեկեաց մէջ իսկ ըլլալ. Դոնապան կուսանը պատասխանեց թէ՛ օտարականք չեն ընդունուիր վանատան մէջ. բայց թէ Մայր արքայութիւն կրնար զրամական օգնութիւն մը հայթայթել իրեն. «ուրիշ նպատակ մը ուղեր, պատասխան տուաւ Բրասքովի ցուցնելով իւր քսակն որուն մէջ քիչ մը ստակ կար, եթէ ոչ այս զիշերուան համար օթեւան մը. բարեսիրտ տիկնայք արդէն պէտք եղածները ճարած են ինծի, եւ ժամանակունակ մը համար ողորմութեան կարօտ չեմ. ուստի մի միայն այս զիշերուան համար վանատան հովանաւորութիւնն ու հիւրասիրութիւնը կը խնդրեմ. վաղն առտու ճամբաս պիտի շարունակեմ դարձեալ»

Հաւատաւոր կուսանն հաւանեցաւ առաջնորդելու իրեն մինչեւ արքայութեան սենեակը. մեծարդոյ զխաւոր Մայրն աղօթք ընելու վրայ էր՝ երբ ասոնք իւր խուցը մտան. մէկէն բարապան կուսանը զրանը քով կանկ առնելով ծունր դրաւ. նոյնն ըրաւ նաեւ Բրասքովի, եւ աղաչեց զԱստուած որ նպատաւոր ընէր իրեն զարքայութիւն. Նրբոր ասիկայ աւարտեց իւր աղօթքը՝ մանկամարդ աղջկան մօտեցաւ, որ տակաւին ծունկի վրայ անշարժ կեցած էր, եւ բարեսիրտութեամբ ձեռքէն բռնելով վեր վերցուց զինքը. Բրասքովի նոյն ատեն զրուցեց անոր իւր անունն եւ ուղեգնացութեան նպատակը. յետոյ ցուցնելով իւր անցագիրը՝ խնդրեց այն զիշերուան համար իրենց քով հիւրասիրուիլ. անմիջապէս այս խնդիրքը շնորհուեցաւ իրեն. Իսկոյն շատ մը ուրիշ հաւատաւոր կուսանք՝ հետաքրքրութենէ մեղեալ՝ եկան շրջապատեցին զինքն արքայութեան սենեակն, եւ ինքը պատասխանելով բազմապիմ հարցմանց զոր կ'ընէին իրեն՝ պատմեց իւր ճամբորդութեան տաժանելի արկածներն այնպիսի սլարդմտութեամբ ու բնական ճարտասանութեամբ, որ ամէնուն աչքէն արցունքներ վաղել կուտար եւ իրեն մօտիկ

ընող կուսանայ եռանդնալից յօժարութիւնը զլաւեց: Հետեւաբար ամէն կերպ զգուանք՝ ու հոգացողութիւն անպակաս ըրին իրեն. նոյն իսկ արքասունհին ուղեց որ իւր սեփական սենեակին մէջ ինքը բնակի, և այն տառնէն մտքին մէջ խորհուրդն յղացաւ վանատան մէջ պահելու զանիկայ ու իւր նորընծայից կարգին մէջ դասելու:

Բրասքովի շատոնցուքնէ՝ ի վեր մէտքը զրած որոշած էր հաւատաւոր կուսանաց քօղն առնելու, եթէ իւր ձեռնարկն յաջողութեամբ պսակուէր: Նախընթացաբար տեսանք արդէն՝ որ մինչեւ Եքսթերինպուրկ հասնելու առնն ինքն այնպէս կը կարծէր թէ Բիէվ քաղաքն նոյն իսկ Ս. Բեթերապուրկի ճամբուն վրայ ըլլար: Արդ ինքը կը յուսար այն քաղքին մէջ կատարելու իւր ուխտադրութիւնը. միանգամայն միտք ունէր անիկից անցնելու միջոցին՝ այցելելու տեղւոյն հռչակաւոր դետահամբաններն, անոնց մէջն ամիլոփուած որոց նշխարքը (1) պատուասիրելու համար ու ապագային ալ տեղ մը բռնելու յիշեալ քաղքին կրօնաւորական մեծաւորաց միայն մէջ: Բայց ինքն իւր սխալմունքը ճանչցած ըլլալով՝ բնաւ զժողարութիւն չունեցաւ Նիժնիի վանատունն իրեն վերջնական առանձնութեան համար ընտրելու. սակայն այս բանս մի միայն գլխաւոր Մօր խոտաղաւ. և որովհետեւ վրայ կը արուէր իրեն բացառաւոր կերպով յառաջուց ուխտ գնելու՝ ինքը մերժեց պատասխանելով, «գիտե՞մ ես թէ Աստուած ինձմէ ինչ կը պահանջէ՞. այո՛՝ կ'ուզեմ ու կը բաղձամ անկեղծօրէն իմ կենացս օրերն հոս աւարտել. և եթէ այս է Նախախնամութեան կամքն՝ ո՞վ պիտի կարենայ հակառակ կենալ անոր»:

(1) Բիէվի գետնադաւբանք՝ ստորերկրեայ ընդարձակ ձեւ մէկիքներ են Արոսանիստ Էկեդեցւոյն յարակից. ուր հին են հարուստ վանատան մը կրօնաւորք ժողովրդապետական պաշտօն կը վարեն: Այս գետնափորներուն մէջ կը պահուին անբիւ անհամար յոյն Էկեդեցւոյ սրբոց մասունքներ, սրունց անպակաս մարմիններն ՚ի տես դրուած են հաւատացեալ ժողովրդեան մեծամեծար յարգանացն եւ շատ ձոխ զգեստներով ալ վերածածկեալ են, սակայն դիւրին է նշմարել իրենց դէմքերը՝ ձեռքերն ու ոտքերն. այս ջորացեալ մարմինք գրեթէ Ամերիկեան կահեմի (acajou) ծառին զոյնն ու կարծրութիւնն ունին:

(Շարայարեկի)

Յ. Լ. ՄԷԿԵԼՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ. ԱՌԱՔԵԼՈՑ

Շարունակութիւն անցեալ քուէն.

ԻՆ

Քրիստոնէութիւնը՝ յորս երիցանց ուխտն դեռ եւս
հաստատուած չէր

Վարդապետարանիս մի քանի մասանց հասու լինելու հա-
մար կարեւոր ինչոր մ'ունինք դեռ եւս ուսումնասիրելու:
Վարդապետարանիս խօսքէն յայտնի է՝ զի Քրիստոնէից մէջ
սեղ տեղ դեռ եւս երիցանց ուխտն հաստատուած չէր. եւ այս
ինչպէս կը տեսնուի Գործոց ԺԴ, 20 — 21, (համ. ԺԴ, 14. . .
ԺԴ, 1. . . 7. . .), 'ի Լիւստրա, յիկոնիոն, յԱնտիոքիա Պիսի-
զիոյ: Գործոց ժամանակագրութիւնն ինչ որ ալ համարինք,
նոյնպէս եւ Պաւլոսի առաքելական առաջին ճանապարհորդու-
թեան տեւողութիւնն, սակայն յայտնի է՝ զի այդ երեք քա-
ղաքաց Քրիստոնեայք ընդ երկար առանց քահանայական ուխ-
տի էին: Վարդ. ԺԴ, 4 խօսքն՝ սրով կը հրամայէ՝ առանց Տե-
սալոնի եղօղ հաւատացելոց զերախայրիս աղքատաց տալ,
կ'ենթադրէ Լիւստրայի, Իկոնիոնի եւ Անտիոքիայ նման Եկե-
ղեցիքն, ուր երիցանց ուխտն հաստատուած չէր դեռ եւս. զի
հակառակ պարագային պիտի ըսէր՝ ինչպէս յայլում՝ տուր
Սարկաւագաց: Ձեռնադրեցէք ձեզ Տեսուչս (Եպիսկոպոս) եւ
Սարկաւագոսն խօսքով Վարդ. ԺԵ, 1, արդէն իսկ հաստա-
եալ Քրիստոնէից կը խօսի. ենթադրելով զնոսա առանց Ս. Սե-
ղանոյ Պաշտօնէից լինել: (Տես Լուծմանց ԺԷ զԼ.): Ս. Պաւլոսի
եւ ընկերաց առաքելական ճանապարհորդութիւնն՝ զոր Գոր-
ծոց եւ Թղթոց մէջ կը նկատեմք, քարոզութիւնն յուղայական
Ժողովարանաց մէջ կ'ըսուէր. եթէ ընդունէին՝ քրիստոնէական
Ժողովարանի կը փոխուէին, իսկ եթէ մերժէին՝ հաւատա-
ցեալք կը զատուէին Ժողովարանէն եւ Առ. տնին Եկեղեցի
կոչուածն կը կազմէին:

Որպէս զի խօսքերնիս պարզ ըլլայ եւ լուսաւոր մեկնու-
թիւն կարենանք տալ, հարկ է կրկնել՝ զի Քրիստոնէից հաւա-

քումն երեք բառի կը յիշատակուի Նոր Կտակաց մէջ. այսինքն՝ ժողովուրդ, ժողով, եւ Եկեղեցի: Առաջին բառն Յակոբու Առաքելոյ թղթոյն մէջ կը կարգամբ, զոր 'ի սփիւռսս դատօղ Երկոտասան ազգաց ուղղած է. Ա, 1. այսինքն այն Հրէայ հաւատացելոց՝ որք Պաղեստինէ դուրս կը բնակէին: Այդ Երկոտասան ազգքն Պետրոս կը կոչէ՝ Բնորեալ մեղեմք, որ 'ի սփիւռսս Պոնտացոց, Գաղատացոց եւ Կապադովկեացոց եւ Ասիացոց եւ Բիւքանացոց. Ա. Ա, 1: Այդ 'ի սփիւռսս զանազաններու բազմութիւնք Փոքուն Ասիոյ մէջ իրենց ժողովարաններն ունէին. եւ շատերն՝ մանաւանդ Չատկի ածին՝ 'ի ծագաց երկրի մը դիմէին յերուսաղէմ, ուր 'ի սփիւռսս եղօղ Հրէից ժողովուրդն (ժողովարանն) կայր: Գործք. 2, 9: Երուսաղէմէն օրէնսուսոյց վարդապետներ ի սփիւռսս դանուղաց քարոզութեան կ'երթային. այս պատճառաւ Հրէայք կ'ըսեն իրարու Յիսուսի համար. Միքէ 'ի սփիւռսս հեքանոսաց երթայցէ եւ ուսուցանիցէ զհեքանոսս: Յովհ. է, 35: Եւ Յիսուս այս սուվորութիւնն յիշելով կ'ըսէ Դպրաց եւ Փարիսեցոց. 2ի յածիր ընդ ծով եւ ընդ ցամաք առնել Եկամուտ մի. Մտթ. ԻԳ, 15:

Առաքեալք ամեն տեղ զԱւետարան սերմանելով կ'երթան. ուր որ իսրայելեան ժողովարան կայր՝ չարաթ օրերն մշտնելով՝ կ'ըսկսէին քարոզութիւնն. ինչպէս յայտնի է 'ի Գործոց Դիտելի է որ նոյն իսկ Երուսաղէմի մէջ շատ ժողովրդանոցք Բրիսառնէից ժողովման տեղիք եղած էին. ինչպէս Յակոբայ եւ Երեցանց առ Պաւղոս խօսքէն յայտնի է. Գործք. ԻԱ, 20. Տեսանե՞ս եղբայր, քանզի բիւրք եմ հաւատացելոցն Հրէից, եւ ամենեքեան նախանձառոր օրինացն եմ: Երուսաղէմեան Եկեղեցոյն վրայ առաջին հալածումէն ետք՝ յորում Առաքեալներէն դատ ամենքն ցրուեցան Հրէաստանի զիւղերն եւ 'ի Սամարիա, քարոզութիւնն սկսաւ տարածուիլ բոլոր Պաղեստինի մէջ հաւատացելոց ձեռքով (Գործք. Բ): Մեր քննած խնդրոյն 'ի նրպատա է յոյժ Գործոց Թ, 31 համարն. Բայց Եկեղեցին ընդ ամենայն Հրէաստան եւ 'ի Սամարիա եւ 'ի Գալիլէա ունէր խաղաղութիւն. շինեալ եւ երթեալ զհետ երկիւղի Տէառն, եւ միսիքարութեամբ Հոգւոյն սրբոյ բազմամայր: Ոչ հեթանոսաց, այլ միայն Հրէից՝ որ 'ի Յուդայաստանի եւ արտաքոյ՝ Ս. Ստեփանոսի նեղութենէն ցրուեալքն, կը պատմէին եւ քարոզէին զԱւետարանն. եւ այս յայտ է Գործոց ԺԱ, 19. եւ ցրութեամբն 'ի մեղուքեմն որ եղեւ 'ի վերայ Ստեփանոսի՝ հա-

սին մինչեւ 'ի Փիւնիկէ եւ 'ի Կիպրոս եւ յԱնտիոքիա. ոչ ու-
մէք խօսեին զբանն՝ բայց միայն Հրէից, Հեթանոսաց առաջին
Աւետարանիչն Պետրոս եղաւ. Կուռնելիոս եւ նորայինք՝ առաջին
պառուղը եւն հեթանոսաց. Գործք. Ժ. Կուռնելիոսէ վերջ՝ կը
տեսնեմք՝ ԺԱ. 20, զոմանս 'ի ցրուելոց՝ Կիպրացի եւ Կիւ-
րենացի հրէից՝ որք մտեալ յԱնտիոք խօսեին ընդ Յոյնսն առե-
տարանեալ գճեր Յիսուս. Սաղայն աստ յաւելուլ հարկ է՝ զի
Յոյնք այդ հեթանոսք չեն, այլ ի Հելլենոս բնակեալ կամ ծնեալ
Հրէայք. թէպէտ եւ ոմանք հակառակն կը պնդեն. Թէ այս թէ
այն՝ այս յայտնի է զի քիչ ժամանակի մէջ Աւետարանն տա-
րածուեցաւ ոչ միայն յունական Հրէից մէջ, այլ եւ Անտիոքայ
Հեթանոսաց, զորս 'ի Հրէից Հաւատացեալներէ զանազանելու
համար՝ Քրիստոնեայ սկսան կոչել:

Եւ ասպա օր քան զօր Աւետարանն սկսաւ տարածուիլ Փոքր
Ասիոյ ամեն կողմերն. 'ի Փոլսգիւ, 'ի Պամփիլիա, եւ այլուր:
Այլ միշտ Հրէից ժողովարանէն սկսելով քարոզութիւնն. Պեն-
տակոստէից օրն եղած սքանչելիքն՝ ամեն կողմէ յերուսաղէմ
դիմօղ Հրէայքն տեսած էին, եւ շատերն 'ի հաւատս եկած:
Քրիստոսի ժամանակակից էին, եւ շատերն իր սքանչելեաց եւ
կենաց ականատես, ամենքն Առաքելոց ըրածն տեսած էին եւ
կը տեսնէին. որով ոչ միայն Երուսաղէմի մէջ՝ այլ եւ արտաքոյ,
ի Հրէաստանի եւ այլուր, Հրէական շատ ժողովարաններ կը
դառնային 'ի Քրիստոսի Իրաւ է թէ Օրինաց նախանձաւոր յու-
ղայականք իրր աս տնին հակառակօրդ եւ թշնամի նկտուելով
զՊաւլոս՝ կը հակառակէին նմա ամեն տեղ, (Գործք. ԻԱ, 21,
28. համ Ժէ, 7), սակայն ընդհանուր հետեւանք հանել աս-
կից՝ մեծ յանդգնութիւն է. ընդ այլ Առաքեալս նոյն չէին կա-
րօղ ըլլալ. եւ այս յայտնի է:

Յակրոս Առաքեալ՝ այսպիսի ժողովարանաց կ'ուղղէ իր
խօսքն, 'ի ափիւռս բնակելոց եւ կ'ըսէ. Երեւ մտանիցէ 'ի Ժո-
ղովուրդ (Ժողովարան) ձեռն ալր. Բ, 2. Ժողովուրդ կը կոչէ դայն
Եկեղեցիս, վասն զի կանխաւ իտրայելեան ժողովարանք էին,
ժողովատեղիք. ինչպէս նոյն սողերուն շարունակութենէն եւս
յայտնի է. որոց վրայ պիտի խօսիմք նաեւ յաջորդ գլխոյն մէջ:
Ե գլխոյն մէջ Եկեղեցի բառն կը վարէ. ոչ թէ ժողովատեղին
նշանակելով, այլ Հաւատացելոց խումբն: Նոյն ընտրութիւնն
ըրած պիտի ըլլայ եւ Պաւլոս ժողով բառիւն. Երբ. Ժ, 25. Ժո-
ղովեյ, Բ. Թեո. Բ. 1. Իսկ աս Հռոմ. ԺԶ, 4. Կողոս, Դ, 15.

Փիլիմ. 2. Առտնին Եկեղեցի խօսքին՝ առտնինն ժողովատեղին է Եկեղեցւոյն, այսինքն Հաւատացելոց ժողովոյն: Իսկ բուն տաճարն Երուսաղեմի՝ կը կոչուի Տաճար, Տուն Աստուծոյ, Տուն աղօթից. ժողովարանը՝ Վերնատունը՝ ժողովարարը, ժողովատեղին են, եւ բնաւ Եկեղեցի չեն կոչուիր 'ի Դրոց, զի Եկեղեցի՝ ժողով (Հաւատացելոց) ըսել է, եւ ոչ բնաւ ժողովարան (Հաւատացելոց):

Յայս վայր ըսուածէն կը հետեւի՝ թէ Բրիստոնեայ ժողովոց մէջ յուղայականներէ առնուած բաներ կային. թէ զմին 'ի միւսն ձուլուած ենթադրելով՝ եւ թէ հրէականէն անջատ Բրիստոնեայ ժողովոց կազմութիւնն համարելով՝ Անտի Ընթերցուածք, Քարոզք, Ազօթք եւ Երգք, Հրէից ազօթից նէս նըպատակին էր Մեսիայի գալուստն, կատարուելով այդ՝ Նորածին Եկեղեցին իր ազօթից նպատակակէտն ըրաւ Փրկչին Յիսուսի երկրորդ գալուստն. Եկեցեհ Տէր. — Մարանարա, (Վարդ. Ժ. 13), (1)

Նախկին Հաւատացելոց ժողովն այսօրինակ կ'աճէր հեթանոսաց դարձիւն 'ի հաւատս, (Դործք ԺԴ), իսկ Յուդայաստանէ եւ յԵրուսաղեմէ ոմանք հասնելով՝ թրխատութիւնն եւ Մովսիսի օրինաց պահպանութիւնն 'ի հարկէ լինել կը քարոզէին փրկութեան համար. (Անդ. ԺԵ, 1 — 5): Ըստ այդմ՝ շաբաթն հանգստի օր էր. Օրէնք կը կարգացուէին 'ի ժողովս, պէտք չէին դործել, եւայլն. ինչպէս Դործոց ԻԱ, 21 — 27 ցոյց կուտայ. յիշելով միայն առաջին տունն՝ յորում Երուսաղեմի Երիցունքն (Հաւատացելոց) կ'ըսեն առ Պաւղոս. Իրագեկ Եղեն վասն քո՝ բի՝ ապստամբութիւն ուսուցանես 'ի Մովսիսի՝ որոց 'ի հեքանոսս ամենայն Հրէայք են. ասես մի՝ քրիստոնէ զորդիս նոցա, եւ մի՝ ըստ կրօնիցն գնալ. այսինքն Մովսիսական օրինաց չհետեւիլ. (համ. Դործոց 2, 14): Ասով Հրէայ եւ Հեթանոս Հաւատացելոց խտիրն կ'երեւի քաջ. որոց երկրորդաց համար Երուսաղեմեան ժողովոյն սրտումն կուտայ անդէն, (25):

(1) Այս է եւ 'ի Մէր Պատարագամատուցի «Ձահար ըզ-
 փառաւորելալ զի՛ն ասանչամ քաւորսն օրհնէմ էս փառաւորելմ», ծա-
 ծուկ աղօթքն. Ե. Դարու Պատարագամատուց Ս. Հայրապետն
 այս աղօթքն 'ի յայն կ'ըսէ:

եւ այդ ժողովոյն մէջ՝ սոյն այս Յակոբոս Առաքեալ որ Երեւանց հետ ընդ Պաւղոսի կը խօսի, ըսած է զՄովսիսէ. Զի Մովսէս յագգացն սուաշնոց ըստ քաղաքաց զքարոզիչսն իւր ունի, ի ժողովսն ըստ ամենայն շաբաթոցն ընթերցեալ. Գործք. ԺԵ, 21:

Ուրեմն՝ հրա Երբայիցի ժողովարան մը Քրիստոսի ձայնին լսէր՝ եւ Հեթանոսք եւ Հրէայք (հաւատացեալք) ՚ի մի կը ժողովէին, Շաբաթն եւ Կիրակէն միանգամայն կը պահուէր. զի ըստ մովսիսականին Հրէայք զանձինս պարտաւոր կը ճանչնային, իսկ Հեթանոս հաւատացեալք ազատ էին. Վարդապետարանին Ժ.Գ. զլուխն զուտ Մովսիսական օրէնք է. ըստ որում պարտաւորիչ կը համարէին զայն Հրէայ հաւատացեալք: Տեսանօղն Շաբաթ աւուրց զլիաւոր պաշտօնեայն էր. Հոյն Օրինաց եւ Մարդարէից բացատրութեամբ՝ նորոյ Օրինաց Հաւատացեալքն կ'ամրապնդէր. նոյնն է եւ Վարդապետն: Միոյ եւ միւսոյն համար Վարդապետարանն կ'ըսէ՝ վասն զի դժբա են Պատուեալք ձեր. (ԺԵ, 3), վասն զի դժբա են Քահանայապետք (Երկրպետք) ձեր. (ԺԳ, 3): Իսկ եթէ կ'ըսէ՝ (ԺԳ, 4) Տեսանօղ չգտնուի ի ձեզ՝ աղքատաց սուէք զերախայրիս. որով կը յայտնէ Տեսչաց եւ Սարկաւազաց առկաւին չգոյութիւնն յայդ Եկեղեցիս. եւ ԺԵ, 1, Չեռնաղրեցիք ձեզ Տեսուչս եւ Սարկաւազուսն. . . զի. . . ոչ միայն ասոնց Ս. Սեղանոյն զլիաւոր պաշտօնեայ լինելն կը յայտնէ՝ այլ զի եւ կը պահատէր այդ ուրեք ուրեք, մինչ անհրաժեշտ պէտք էին Ս. Կիրակէից Գահութեան մատուցման:

Սոյն զլիսոյս եւ նախնիացին խօսքէն ական յայտնի կ'երեւի Գրքուկիս հնութեան ստրիքն. նոյնն պիտի տեսնեմք եւ մնացեալ զլուսնիւրէն: Վասն զի Մատենական ԺԱ եւ ԺԳ զլուսնիւրով՝ Հրէական հաւատացեալ ժողովարանաց՝ յորս դուռ եւս Երկրցութեան Ուխտն հաստատուած չէր, մանրանկարն տեսանք: Եւ Գ. զլուսնն՝ ոչ թէ յունարէն գրուած՝ այլ Նոր Կտակաց ամեն էջէն աւելի երբայաբար գծուած է:

(Շաբաթաբերի)

Ս. Վ. Ն.

Ակնարկ մը

Ս. ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ԹՂԹՈՑ ՎՐԱՅ

(Շարայարութիւն)

Նախկին յօդուածն ընդերկար կրնար զեռ զմեզ խօսեցու-
նել: Վասն զի նկատողութեան արժանապոյն կէտերէն մին է՝
Թղթոցս զրութեան դարն: Քրիստոնէութեան առաջին դարն է
այդ, յորում իրեն սեպհական լեզուն կը կազմուէր, այդ լեզուն
հիմն Աւետարանը եւ Ս. Գիրք էին առհասարակ, սակայն շատ
բան ալ արտաքին: 'Ի Գրոց կամ յարտաքնոց ընարուած այդ
լեզուն՝ 'ի Հարց մեզ աւանդուած է. այդ լեզուն հմտութիւնն
անոնց զրոյ ուսումնասիրութեամբն կրնամք ունենալ: Նոյն
լեզուէն է եւ Հաղորդութիւն բառն, որոյ ընդ իմաստն է՝ Մի-
ութիւն 'ի Ս. Գոհութեան. այս իմաստիւ է Նրանկեղոյս խօսքն,
Զի իցէք միշտ հաղորդք Աստուծոյ. սոյնպէս է եւ յաջորդ
խառնել բայն՝ կատարեալ միութիւն նշանակութեամբ: Վեր-
ջինն զոր պիտի յիշեմք աստէն՝ Սրբոց մերոց Հարց Շարակա-
նին խօսքն կը յիշեցունէ ինձ. Զնոր խառնարանդ հրաշալի
նոր խառնման Բանին եւ Մարմնոյն. (Տես Նոր Կիւրակէի
Մեծացուցէն): Խօսքն Քրիստոսի մարդեղութեան վրայ է.
Բանն Աստուած քնդ Մարմնոյ կատարեալ միութեամբ կը մար-
դանայ, այս կատարեալ միութեան Նորածին Եկեղեցւոյ Հարք
խառնել՝ խառնումն բառն սեպհականեր են. ինչպէս պիտի
տեսնեմք աստէն. այսպէս՝ 1. Հաւատացելոց միութիւնն ընդ
տեսանելի գլխոյն, 2. Եկեղեցւոյ միութիւնն ընդ Տեսն Յի-
սուսի, 3. Յիսուսի Քրիստոսի միութիւնն ընդ Հօր, վասն զի
կատարեալ միութիւնք են, կը կոչէ ԽՈՒՆՈՒՄՆ:

«Իսկ եթէ եւ փոքր ժամանակաւ այսպէս միաւորութիւն
ունիմ ընդ Եպիսկոպոսի ձերում, ոչ մարդկօրէն (հին, մարմնա-
ւոր) այլ հոգեւոր. որչափ եւս առաւել երանի տամ ձեզ որ
խառնեալ էք (énkekraménous) ընդ նմա՝ որպէս Եկեղեցի ընդ
Յիսուսի Քրիստոսի, եւ որպէս Յիսուս Քրիստոս ընդ հօր. զի
ամենայն ինչ միութեամբ եղիցի»: Իմաստն եւ զօրութիւնն ի-
րական է, եւ ոչ վերացական. օրինակ չէ այս, այլ էութիւնն

է. զի հաւատացեալք հողեւոր եւ մարմնաւոր միութեամբ բացարձակ մի են ընդ Քրիստոսի, մարմինք 'ի մարմնոյ նորա եւ անդամք յանդամոց. տես Պաւղոսի քարոզութիւնն. 'ի միոյ հացէ եւ 'ի բաժակէ վայելողքս՝ ո՛չ ապաքեն մի մարմին եմք ընդ նմա. եւ այլ բազում ուրեք. եւ այս էութեամբ եւ իսկութեամբ. այնպէս զի նոյն ինքն Առաքեալն այլուր խրատելով զստահակս կ'ըսէ. Առեալ զանդամս Քրիստոսի՝ այսինքն մեր մարմնոյն անդամքն՝ առնեմք անդամս պոռնկի: Ջայդ ապաքէն վերացարար չխօսիր Առաքեալս. եւ զեռ որչափ օրինակներ կրնամք քաղել 'ի Գրոց: Որպէս Եկեղեցի (խառնեալ է) ընդ Յիսուսի Քրիստոսի, էաբար, կատարեալ միութեամբ: Այսպէս եւ Յիսուս (խառնեալ է) ընդ Հօր, այսինքն՝ կատարելապէս միացեալ ընդ Հօր:

Այլ քան զայս աւելի խոր եւ զօրաւոր միտք կրնամք գտնել սոյն հատուածին մէջ. Դուք Եփեսացիք, կ'ըսէ Հայրապետս, երանելի էք. վասն զի խառնեալ էք ընդ Եպիսկոպոսի ձերում՝ զուք որ Եկեղեցիդ էք՝ ընդ Յիսուսի Քրիստոսի. զի նորա պատկերն է դա, ինչպէս քիչ վերջը կը գտնեմք. եւ զի ընդ Յիսուսի Քրիստոսի խառնուած էք՝ ուրեմն ընդ նմին եւ ընդ Հօր: Եւ այս բացատրութեան հիմն Ս. Գոհութիւնն է եւ կատարեալ միութիւնն: Եւ ահա լսանիցս հաստատութիւնն:

«Մի ոք խաբեացէ զանձն իւր. զի թէ ոք ոչ լինիցի 'ի խորանին (յն. սեղան պատարագի thysiastirion) մերժեալ է 'ի հացէն Աստուծոյ» Հայն չունի վերջի բառն. զուցէ թէ եւ 'ի յունին լուսանցքէն մտած ըլլայ այդ. վասն զի հարկ բնաւ չկայ Աստուծոյ բառին, քանի որ նախկին սեղան բառն շատ խիստ կ'ըսէ ինչ հաց լինելն. զի սեղանն զոհ կը խնդրէ: Որում կը յարէ:

«Իսկ եթէ աղօթք միոյ եւ երկուց այսպէս զօրութիւն ունի». ինչ է այդ զօրութիւնն որ Այսպէս որոշիչ ցուցականն ունի: Աղօթք ըստ քրիստոնէական լեզուի՝ Ս. Գոհութիւնն է, Պատարագն. եւ ինչպէս Տերաւղիանոս եւ այլք կը բացատրեն, տես Վարդապետարան ԺԲ Առաքելոց: Ս. Յուստինոս Աղօթից բան կը կոչէ Առաջնորդին Հացին եւ Դիմելոյն վրայ ըսած տէր ունի խօսքն եւ Գոհութեան կանոնքն, որով հացն եւ 'ի նմին մատուցուող հաւատացեալք՝ ոչ եւս հաց, այլ Մարմին են եւ Արիւն Փրկչին. այս է աղօթից այսպէս զօրութիւնն, «Որչափ եւս առաւել Եպիսկոպոսի եւ ամենայն Եկեղեցւոյ»:

Միաբանութիւն, միաւորութիւն, մի, եւ այլ բաներուն նկատմամբ, յիշել հարկ կը համարիմք, զի ոչ այլ ուղղութեամբ մտաց՝ այլ բառական տեսութեամբ եւեթ՝ նաեւ հաւատացելոց ժողովն կը նշանակէ, 'ի բեկումն հացին: Այսպէս.

«Արդ որ ոչ գայցէ 'ի միաբանութիւն» ('ի ժողով, 'ի բեւեռն հացին), նա հպարտացեալ է մտօք իւրովք եւ բաժանեալ 'ի նմանէ, (զիտէ միութեան հակառակ բաժանումն բառն, որ չիք 'ի հայումս), քանզի գրեալ իսկ է. Տէր արհամարհէ զամբարտաւանս. (յն. Աստուած ամբարտաւանից հակառակ կայ. ծանօթ ձեւովն): Փութացարուք մի լինել հակառակ Եպիսկոպոսի, զի լինիցիմք հնազանդ Աստուծոյ. Եւ յորժամ տեսանեմք զԵպիսկոպոսն լուեալ, եւս առաւել պարտ է երկնչել 'ի նմանէ: Զի զոր ոք եւ առաքեսցէ այր տանուտէր 'ի պէտս իւր՝ պարտ է ընդունել զնա իբրեւ զառաքիչն իւր: Ապա սրտաշաճ է մեզ նայել յԵպիսկոպոս իբրեւ 'ի Տէր մեր»:

Գեղեցիկ է յաջորդն, եւ գրեթէ բառ առ բառ ընդ Յունին. զեղեցիկ եւ օրինակքն: «Եւ արդ ինքն Որեւիմոս առաւել վառարանէ (զովել) զյաջորդութիւն ձեռ 'ի Տէր. (յն. յԱստուած). զի ամենեքին ճշմարտապէս (յն. ըստ ճշմարտութեան) կեայք. (տպ, կենդանի եք). եւ հերձուած 'ի սպառ 'ի ձեզ ոչ բնակէ. եւ ոչ լսէք իսկ (տպ. լսիցեք) ումեք՝ եթէ ոչ ճշմարտութեամբ վասն Յիսուսի Քրիստոսի խօսեսցի ընդ ձեզ» Յոյնն փոքու իւրիք կը զանազանի վերջին տողին մէջ, այսպէս. եւ ոչ լսեք իսկ ումեք՝ բայց Յիսուսի Քրիստոսի որ ճշմարտութեամբ խօսի ընդ ձեզ: Հայերէնն ձեռագրաց բաղդատութեամբ կրնայ ստուգուիլ: «Վասն զի սովորութիւն է ոմանց նենգութեամբ չարաւ շրջեցուցանել զանունն, այլ գործին անարժանս Աստուծոյ.» այս ըստ յունականին է. իսկ մեր Տպագիրն կ'ըսէ. «Վասն զի սովորութիւն է ոմանց չարաց՝ զքարեաց զգեհուլ զանուն եւ զկերպարան, եւ արդեամբ գործին զգործս անպիտանս Աստուծոյ» Ո՞րն է ուղիւն, բունն. ոչ զիտեմ. մարթ է թէ մին եւ միւսն. քննութեան կարօտ է:

«Պարտ է ձեզ յայնպիսեացն 'ի բաց կող իբրեւ 'ի դիմաց զաղանաց. քանզի նոքա են շունք կատաղեալք եւ զաղտաւորք, որոց վէրք ժանեաց դժուարակիր է 'ի բժշկութիւն» Ճարտար չարժած է թարգմանիչն իր ձեռքն աստէն. զի զգայուն է թէ խօսքն եւ թէ սակաւ մի բնագրէն ազատութիւնն: Պատկեր մը դժած է այսու բնագիրն. թարգմանն քիչ մ'աւելի զոյնն

աստիճանած է. յանցանք չէ: Սիրուն է Գաղտառու բառն, 'ի ծածուկ խածնօղ իմաստի: Յոյնն այս բառիս ետեւէ կը յարէ. Յորոց գգուշանալ պարտ է ձեզ զի դժուարաբոյժք եմ. այսչափ, եւ ոչ աւելի. գէթ ըստ օրինակին զոր ունիմ:

Այս դժուարաբոյժ ըստ յունին եւ դժուարակիր 'ի բժըշկութիւն ըստ հայոյն բառք, յանկարծակի կը փոխեն խօսքին իմաստն յայլ միտս:

«Մի է բժիշկ հոգւոց եւ մարմնոց անեղանելին եւ եղականն Աստուած եւ որդին մարդոյ. (յն. ծնեալ 'ի մարմնի. 'ի մահուն կեանք ճշմարիտ, եւ 'ի Մարիամայ եւ յԱստուծոյ, նախ չարքաբեյի եւ ապա անգարչաբեյի. Իսկ հայն քիչ կամ շատ զանազանութեամբ, այսպէս). մինն որ միաւորեցաւ 'ի վերջան զբանս եղականաց, ճշմարիտ կեանքն եւ 'ի մահն (զուցէ 'ի մահուն) կենդանի, եւ 'ի Մարիամայ եւ 'ի Հօրէ, որ չարչարեցաւ վասն մեր Յիսուս Քրիստոս Տէր մեր» Վերին բացարութիւնէն զողջես յանկարծ յայս աստուածաբանութեան վսեմ խորհուրդ անցնելն՝ Մեծի Հայրապետիս, կասկած կուտայ ինձ՝ թէ մի արդեօք տող կամ տուն պակսի անդէն. հետազօտելի են յոյն եւ հայ բնագիրք, Իսկ վերջին մասին հայերենին յաւելուածն՝ մինն որ միաւորեցաւ. . . եւ Յիսուս Քրիստոս Տէր մեր, յունականին վրայ հայ թարգմանչին յաւելուածքն չթուին, այլ յունականին պակասն. վասն զի Թէոդորեոս եւ Գեղասիոս եւ լատին թարգմանն վերջինն միայն ըստ մերոյս կը գրեն:

«Ապա մի ոք խաբեսցէ զձեզ, որպէս եւ ոչ էք խաբեալ. զի ամենեքին զուք Աստուծոյ էք: Որչափ ոչ է անկեալ 'ի ձեզ մի ինչ 'ի ցանկութեանց աշխարհի՝ (յն. զի մինչդեռ ոչ մի ինչ կազ խռովէ զձեզ), որ կարօղն է տանջել զձեզ, ահաւատիկ Աստուծով կեայք: Եւ ես ուրախ եմ 'ի ձեզ եւ հայցեմ վասն ձեր, ո'վ Նփեսացիք» Վերջին տողին իմաստին վրայ ոչ ոք կրնայ տարակուսիլ պարզ հայերէն օրինակն կարգալով. սակայն որչափ խտիւր յունին եւ մերոյս մէջ. չեմ ըսեր Մերոյս, այլ Տպագրին: Ուրախ եմ բառն ձեռագիրք պիտի ուղղեն անշուշտ՝ Անարգ եմ, Տրուպ եմ, Նախատ եմ, եւ այլ նման բառերով. իսկ հայցեմն՝ քաւեմ կամ մատչիմ եւ կամ ըստ ոմանց յունական բառին փոփոխութեամբ՝ փոխանակ agnizomaiօ agônizomai, որ է կռուել, մարտնչել: Այսպէս յունարէնն կ'ըսէ. Այլ ես անարգ եմ 'ի ձեզ եւ մատչիմ կամ մարտնչիմ ընդ (փո-

խոանակ) Եկեղեցւոյ ձերոյ Եփեսոսի, հռչակելոյ յաւիտենից: Տպագիրն կամ իր ձեռագիրն սոյն վերջի կրկին բառերն այնպէս խանգարեր եւ նոր տողին ծայրն տարեր կապեր է՝ որ նորօրինակ կերպարանք մ'է անլուր խառնակուտի մը: Ժողովուրդը՝ որ եւն յամենայն հեքանոսս. եւ որպէս զի յաջորդին կապէ՝ գեղեցիկ միջակէտ մը դրեր է. յայտնի է ըստ ըմբռնելոյն կամ կատարեալ իմաստին: Մեք ըստ յունականին կ'ընթանամք:

«Որ մարմնաւորքն են՝ զհոգեւորս ոչ կարեն դործել, եւ ոչ հոգեւորքն զմարմնաւորս. որպէս եւ ոչ հաւատացեալք զգործս անհաւատից, եւ ոչ որք օտարք են ՚ի հաւատոց զգործս հաւատացելոց:» Յոյնն հաւատք կ'ըսէ՝ փոխանակ հաւատացեալի եւ անհաւատութիւն փոխանակ անհաւատի: «Բայց դուք եւ ՚ի մարմնաւորս զհոգեւորն դործէք. քսնզկ զամենայն ինչ ՚ի Բրիտանոս Յիսուս կատարէք»: Յունարէնէն գեղեցիկ է այս զրոյց, թէ եւ բառ առ բառ իմաստն նոյն:

«Ծանեայ եթէ անցին ոմանք առ ձեզ՝ որք ունէին ուսմունս չարս, եւ ոչ թողէք զնոսա սերմանել ՚ի ձեզ զչար սերմանիսն, այլ խցէք զունկն ձեր եւ ոչ ընկալարուք զչար բանս նոցա: Քանզի էք դուք վէմք տաճարի Հօր ձերոյ Աստուծոյ, պատրաստեալք ՚ի չինուած տաճարի հոգեւորի, որ վերանայք ՚ի բարձունս մեքենայիւք խաչին: Եւ է կազմիչ ձեր հաւատքն, եւ ճանապարհ՝ սէր ձեր, որ հանէ ՚ի բարձունս առ Աստուած»: Որչափ գեղեցիկ է բանս եւ ազդու՝ այնչափ կրտսրուկ եւ հատու պէտք էր ըլլալ. եւ թուի թէ Իգնատիոս՝ անշուշտ եւ թարգմանն մեր՝ այնպէս ըրած են, ինչպէս կ'երեւի ՚ի յոյն օրինակէն. այլ Տպագիրն խճողեր է, եւ շատ. դուցէ թէ լուսանցքին բացատրութիւնն իրանին մէջ խառնելով. տեղ մը մանաւանդ յայտնի է, տաճարի հոգեւորի բառերով, ամենեւին աւելորդ կրկնութեամբ, իսկ տողերք մէջէ մէջ մտած են, ուստի եւ իմաստը: «Յոյնն ծանեայ. . . եւ այլն, եւ ոչ թողէք ըզնոսա սերմանել ՚ի ձեզ, խցեալ զսկանջա՝ զի մի՞ ընդունիցիք զչար սերմանիս նոցա. որպէս վէմ լեալ ձեր տաճարի Հօր՝ պատրաստեալք ՚ի չինուած Աստուծոյ Հօր, (այսպէս երկու անգամ), վերացեալք ՚ի բարձունս մեքենայիւ Յիսուսի Բրիտանոս խաչին, կազմեալք տոռամբ Հոգւոյն Սրբոյ՝ եւ ամբարձօղ ձեր հաւատքն, եւ ճանապարհ՝ որ հանէ ՚ի բարձունս առ Աստուած՝ սէր»: Այս է յունարէնն: Սակայն թողլով զայդ ուղղել ձեռագրաց եւ հետամուտ կարող սիրելեաց՝ չեմք կարօղ լսել՝ արդու-

րեւ հիանալի օրինակիս ազգած յակճիռն: Առաջին դարու Անտիոքայ Եկեղեցւոյ Հայրապետն է զայս ըսողն: Ճշմարիտ հաւատացեալքն կը նմանցունէ Հօր Աստուծոյ Տաճարին չինութեան համար պատրաստուած քարերու: պատրաստեալք՝ կը յայտնէ յղկեալ, կազմ ու պատրաստ: Եւնքն սկսած է եւ բարձրացած, Հիմնադիրն եւ ճարտարապետն ինքն Յիսուս է: Ինքն հիմն եւ անկեանց զուսն: Գործին կամ մեքենայն կանգուն՝ Ս. Խաչն է, որով պատրաստ վէմք ըստ կարգին պիտի բարձրանան ի վեր Հոգւոյն շնորհօք միայն՝ որ տոռն է անխղիւ: Զօրութիւն մը պէտք է վեր հանելու այդ քարերն, Հաւատք, ուղղութիւնն՝ այն զիծն կամ շաւիղն որով պիտի բարձրանան, Սէր՝ որ է կատարումն: Պատկեր մը չէ՞ այս. զեղեցիկ նկար մը: Տպագիրն՝ տոռն չունի: Ընչպէս պիտի կապուին խաչին. այլ ինչ որ Տպագիրն չունի, անշուշտ Զեռագիրք ունին: Այս նկարն՝ ուրիշ մը միտքս կը բերէ. այդ ալ սիրուն. ո՛հ, ինչ Սէր, ինչ Ողբ, զրիչ եւ ճարտարութիւն ունեցէր են Մեր Հարք: Կարծեմ Ս. Եւրհիմիէն է, այո՛ շնորհալին: Ղեկավար ճարտարապետ՝ անցեր ընդ ծով կենցաղս աննետ, Վերաբերեալ ընդ Պետրոսի գմեղ ի յայեաց մեղաց ծովես, Պաղատանօք գերագունին անապական քուն ծնողին: Վերնոյն մէջ ճարտար որմնադիր մ'է Յիսուս՝ Հօրն տաճարը կը կանգնէ Խաչին մեքենայիւ. երկրորդիս մէջ ճարտար նաւավար մ'է, զեկն ի ձեռին կը սահի ջուրք վրայէ, առանց հետք իսկ թողու. երկուքին ալ մեքենայն նոյն է. նոյն Ս. Խաչն, զի լաստափայտ մ'է Սա. երկուքին ալ ճարտարն ինքնին Տէրն, երկուքին ալ կատարածն՝ զէսլ ՚ի վեր. միջոցն ըստ վիճակին. զի սա յորձանքի մէջէն կը դուչէ, իսկ զա կազմուպարաստ կեցեր է:

Ապա Տպագիրն. «Եւ ՚ի մի ճանապարհ ընթանայք ամենեքին եւ զգեցեալ էք զԱստուած եւ զսրբութիւն նորա, եւ ամենեւին զարդարեալ էք յամենայն հրամանս Յիսուսի Քրիստոսի» Եւ յայսմ յունականէն տարբերութիւն կը գտնեմք. որ կ'ըսէ այսպէս. «Լերուք դուք ուղեկիցք ամենեքին, (այսինքն կցորդք ուղիոյ ըստ հայ. օրինակին), աստուածազգեացք եւ տաճարազգեացք, Քրիստոսազգեացք եւ սրբազգեացք, ամենեւին զարդարեալք ՚ի պատուիրանս Յիսուսի Քրիստոսի» Նոյնպէս եւ շարունակութիւնն, որ ըստ յունականին է. «Որովք ցնծամ զի արժանի եղէ խօսել ընդ ձեզ զորոց զրեմս, եւ խնդամ զի ըստ այլոց կենաց ոչ սիրէք զոք՝ բայց զմի Աստուած»։ Տպագիրն

այլապէս կը խօսի սակաւ մի, այլ թէ որն է ընդին՝ քննու-
թիւնն կրնայ յայտնել: «Յնձամ զի արժանի եղէ խօսել ընդ
ձեզ, եւ ուրախ եմ յորում (գուցէ ըստ որում) գրեցի (գրեմս)
առ ձեզ. վասն զի զայլ ոչ ոք սիրէք՝ լայց զայն ոք՝ որ Աս-
տուծով կեայ»: Այս յայտնի է՝ զի յունական օրինակք ալ իրարմէ
կը տարբերին:

(Շարայարեյի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն. Տես քիւ 21)

«Ո՛հ, ոչ, կ'ըսէ սուրբ Օգոստինոս, այնպիսի վէրք
մը մօրս սրտին մէջ չէր կրնար երբէք դրուել»: Նոյն վստմու-
թեամբ կը շարունակէ՝ ըսելով. «Ի՛նչ բանի պիտի ծառայէր,
ո՛վ Աստուած իմ, անոր այնքան պաղատանքը, այնքան ար-
տասուախառն՝ եռանդուն եւ հանապազօրեայ աղօթքը, որոնց
մէջ մի միայն դեռ կը փնտռէր. ի՛նչ, միթէ կրնայիր, ո՛վ Աստ-
ուած ողորմութեան եւ սիրոյ, արհամարհել այն արցունքները
զորս կը թափէր քու առջիւ այն մաքուր, զգաստ, ողորմած,
ջերմեռանդ քու սրբոցդ, ամէն օր քու սուրբ սեղանէդ վայելող
այրի կինը. եւ ի՛նչպիսի արցունքներ, ո՛վ Աստուած իմ. չէին
նմաներ այն արցունքներուն որոնցմով մարդիկ քեզմէ օսկի,
արծաթ եւ կորստական բաներ կը խնդրեն, այլ այնպիսի սուրբ
արցունքներ որոնցմով ինքը քեզմէ իւր օրդոյն հողին կը պա-
հանջէր. կրնայիր արդեօք մերժել եւ արհամարհել մօր մը սըր-
տին այն ամէնատուրք եւ աստուածավայել խնդիրքը. ո՛հ. քաւ
լիցի, Աստուած իմ, այս բանս կարելի չէ, եւ պիտի չըլայ բը-

նաւ . այո՛, կը լսէիր դուն բարեպաշտ մօրս ձայնը, եւ կը պատրաստէիր բաղձանացը կատարումը քու գերադոյն սիրոյդ անփոփոխելի կարգադրութեանց համաձայն»

Օգոստինոս, ինչպէս ըսինք, քիչ ատենուան մէջ ընտնաւ-
լով, դարձեալ առաջ կը տանի իւր ուսմանց ընթացքը, կը սկսի
յաճախել զպրոցներն եւ պտըտիլ Հռովմայ չէնքերը: Բայց ո՛չ
իւր հաւատքը, եւ ոչ իւր սրտին խաղաղութիւնը ստանալու
կ'աշխատի, եւ իւր վիճակը մէկ խօսքով հասկցնելու համար,
բացարձակ տարակուսի մէջ կը հաստատուի. եւ համոզուած
ըլլալով որ այս աշխարհքիս մէջ չկայ ստոյգ բան մը, միտքը կը
դնէ որ ա՛յ ասկից ետքը վարդապետական խնդրոց վրայ չսլա-
րապի, եւ այսպէսով առաջուընէ շատ աւելի թշուառ անձկու-
թեանց մէջ կ'ընկղմի: Արտաքին գէպքերն ալ իւր թշուառու-
թիւնը աւելի կը ծանրացնեն. Օգոստինոս Հռովմ քաղաքին մէջ
զսաստուութեան համար առանձին տեղ մը հաստատած է, բայց
զժրադրաբար քանի մը հոգի միայն կը յաճախեն իւր դասերը,
սնոնք ալ ուսման ամենեւին տէր չունենալով, իրենց լրբու-
թիւններովն Օգոստինոսին ազնիւ սիրտը դառնապէս կը վշտա-
ցնեն, եւ կը զգուեցնեն զինքն իւր այնքան անորոժած զբաղ-
մունքէն. ուստի տարակուսելով Աստուծոյ վրայ կը հարկադրուի
տարակուսիլ նաեւ մարդկանց վրայ. ի՞նչ տանջանք, ի՞նչ մար-
տիրոսութիւն Օգոստինոսի պէս խելքի եւ սրտի տէր եղող ան-
ձի մը համար:

Այն զժամարին պարագաներու ատեն, մինչդեռ բոլորովին
վհատութեան անդունդը իյնալու վտանգին մէջ էր, կը լսէ որ
Միլանու ճարտասանութեան բեմը վարպետ չունի, մանաւանդ
որ շատոնց ի վեր այն բեմին աչք տնկած էր. հոնտեղի վար-
պետը քաղաքական կառավարութենէ ճանչցուած եւ վճարուած
ըլլալով, անկիրթ եւ թեթեւօղիկ երիտասարդաց խաղալիք չէր
ըլլար, եւ այնպիսի դասատուութենէ մը աւելի փառք, պատիւ,
հարստութիւն եւ մանաւանդ աղատութիւն կը յուսար: Նա մա-
նաւանդ այն ճարտասանութեան բեմը մեծ անուն ստացած էր
քանի որ Կայսերը իրենց դահլ այն քաղքին մէջ հաստատելով՝
Տէրութեան նոր մայրաքաղաքն ըրած էին: Օգոստինոս առանց
ժամանակ կորսնցունելու խնդիրք մը կընէ. եւ հրապարակական
քննութենէ մը վերջը՝ յորում 'ի ներկայութեան Հռովմայ ան-
ուանի Սիմաքոս քաղաքապետին, մեծ ծափահարութիւններ
ընդունելով, խնդիրքը կ'ընդունուի. կ'աճապարէ կուգայ Միլան

քիչ մը մխիթարուած այս յաջողութեանը վրայ, ապագային համար լաւագոյն օրեր յուսալով, բայց տարակուսելով միշտ ճշմարտութեան գոհութեանը վրայ, եւ առաջուց միտքը դրած ըլլալով որ այնպիսի խնդիրներու հետ ամենեւին չպարտալի, եւ իւր հանճարը մի միայն ուսմանց հիւթական մասին զբաղեցնէ:

Սակայն Սրբուհի Մոնիգա ակ չկրնար համբերել. թերեւս Օգոստինոսի վերջի գրած նամակներէն անոր հոգեոյն այլալուծութիւնները դուշակած է, կամ թէ իւր որդեոյն սրտին զաղտնի հեծութիւններն իւր մայրական սրտին մէջ արձագանդ մ'ունեցած են, միտքը վերջապէս կը դնէ որ ակ չուշանայ՝ ճամբայ ելլայ, եւ երթայ ուր որ է՝ դանայ զանիկայ: Ճամբորդութիւնը երկայն եւ դժուարին է. պէտք է որ անցնի ամբողջ Միջերկրական ծովը, թողու հայրենիքը, տունը, սովորութիւնները, եւ՝ ո՞վ զիտէ, որովհետեւ աղքատ է՝ ունեցած քիչ մը կահկարասիքն ալ ծախելու է ճամբորդութեան ծախքն ընելու համար: Բայց միթէ այնպիսի դժուարութիւններէն եւ զսներէն մայր մը կրնայ վախճալ, մանաւանդ սուրբ մայր մը:

Մոնիգա 385 տարեոյն մէջ նաւ կը մտնայ, հաւանակահաւար նոյն նաւահանգստէն ուսկից որ տարի մ'առաջ իւր որդին զինքը թողած փախած էր, եւ եթէ ժամանակը թոյլ տուաւ ազօթած է հոնաեղի սուրբ Կիպրիանոսի մատրան մէջ, ուր որ առջի տարին ցաւաղին զիշեր մ'անցուցած էր. հոն՝ այն մատրան մէջ խնդրած է անտարակոյս Աստուծոյ իւր որդեոյն տեսութիւնն եւ մանաւանդ զարձը: Բայց առջի բերան մարդս կրնայ կարծել որ Աստուած չուզէր չնորհել մօրն իւր Օգոստինոսին տեսութեան մխիթարութիւնը. փասն զի հազիւ թէ Ափրիկէի ափուհներն անտեսանելի եղան, սոսկալի փոթորիկ մը ծովը տակն ու վրայ կ'ընէ. լերան պէս ալիքներ նաւուն վրայ յարձըրելով, ահուելի աղմկով անոր կողերը կը սկսին ծեծել. ճամբորդներն ահ ու զոզի մէջ կ'լինան, եւ նաւաստիներն անդամ կը վախճան. Մոնիգա միայն չխռովիր. ինչ, կարելի լան է որ իւր զաւակը չտեսած մեռնի. Աստուած կրնայ ուղիւ որ չերթայ չգարձընէ իւր Օգոստինոսը: Մայրական սիրտը, քրիտոնեայ եւ սուրբ հոգին կ'ապահովցնեն զինքը եւ կ'աղղեն իրեն այս բանիս անկարելիութիւնը: Ուստի նաւուն կամրջին վրայ ոտքի վրայ կեցած, հանդարտ եւ անվրդով դէմքով մը կը քաջալերէ նաւաստիներն, եւ անշփոթ լրջատութեամբ կ'ապահովցնէ զանոնք որ քիչ ատենէն փոթորիկն անցնելով՝ յաջողութեամբ նա-

ւահանգիստը պիտի մտնան. իրօք ալ քիչ մը վերջը հովը կը դադրի, ամպերը կը փարատին, եւ Իտալիոյ պայծառ օդունքն երեւան կ'ելլան:

Մոնիզա կը փութայ կը հասնի Հռովմ. ժամ առաջ կ'ուզէ գրկել իւր գաւաիը, եւ տեղեկանալ անձամբ անոր հոգւոյն որ պիտութեանը վրայ, Բայց ափսոս, մտաքերեցէք իւր կսկիծն երբ Օգոստինոսն Հռովմ չգտնար. սա արդէն Միլան հասած հաստատուած էր:

Կը կարծենք որ այն նամակն որով Օգոստինոս ի Միլան փոխադրուելուն լուրը կը հաղորդէր մօրը, ճամբան զիմաւորած պիտի ըլլայ զայն. վառն զի կարելի չէ որ այնպիսի հլու եւ փափկասէր զաւակ մը՝ իւր փոխադրութեան լուրը տուած չըլլայ իւր մօրը: Հաւանական է նաեւ որ Օգոստինոս՝ իւր նամակներուն մէջ խղճին թախծութիւններն եւ վհատութիւնները, ինչպէս նաեւ զպրոցը գոցելու՝ Հռովմէն հեռանալու եւ Միլան հաստատուելու զիտաւորութիւնը յայտնած է իւր մօրը, եւ այն թղթերէն Մոնիզայի սիրտն այլայլելով՝ փութանակի ճամբորդութեանը պատճառ եղած են: Միայն թէ Օգոստինոսի խնդիրքն ալ՝ ինչպէս տեսանք, զիւրաւ. յաջողելով, Հռովմայէն շուտ ճամբայ ելած էր, եւ ամենեւին մտքէն չանցնելով որ Մոնիզա զինքը գտնալու պիտի գայ, մանաւանդ թէ արդէն ճամբայ ելած պիտի ըլլայ. քանի մը տող գրով իմացուցած է իրեն իւր ճամբորդութեան նպատակը: Ուստի Մոնիզա այն անյաջող ելքին վրայ որչափ ալ սիրաւ կը կոտրի, այսու ամենայնիւ առնց դանդաղելու միտքը կ'որոչէ:

Միլան Հռովմ քաղքէն երկու հարիւր մղոն հեռու է. եւ հոն երթալու համար Ապենինեան լեռները անցնելու է. բայց ինչ էր այս հեռաւորութիւնը բաղդատութեամբ չորս հարիւր մղոն կատալի արեայ վրայ ըրած ճամբորդութեան հետ. անյապաղ ճամբայ կ'ելլայ միեւնոյն եռանդով. եւ այս երկրորդ ճամբորդութեան ճախորդութիւններուն մէջ նաեւ, իւր Օգոստինոսը տնպատճառ գտնալու եւ զարձնելու անյաղթելի յոյսը նեցուկ կ'ունենայ:

Այն անյաղթելի յոյսն ունենալու համար կը բաւէ մայր ըլլալը, եւ ամէն բանէ վեր զԱստուած սիրելը: Բայց մեր զարմանալի կնկան սրտին մէջ Աստուած ալ անոր այն վստահութիւնը կը կրկնապատկէ, որպէս զի ո եւ իցէ դժուարութիւն կամ արգելք կարող չըլլայ ետ կեցընելու. զինքը զրած առաւ-

Ջադրութենէն: Վասն զի հարկաւոր է որ ինքն Օգոստինոսին քով զանուի. որդւոյն համար ամենամեծ եւ վերջին տառապանք մը կը սկսի. Օգոստինոս ուղղափառ հաւատքն ընդգրկելու չը նորհքը՝ մինչեւ ցարդ կրած արամութիւններէն չատ աւելի ցաւալի անձկութեամբ մը պիտի գնէ: Մոնիզա այնպիսի ժամանակ մը պէտք չէ որ հեռու դանուի. իւր որդւոյն վերջին եւ ստիպողական վտանգին մէջ պէտք է որ մայրական ձեռքն երկընցնէ: Եւ միանգամայն այնչափ զառն աղէտքներէն եւ արցունք թափելէն վերջը՝ Աստուած կ'ուղէ մխիթարել իւր ազօր խինը. տհաւասիկ այս պատճառաւ զանիկայ՝ ձեռքէն լռնած, Միլան կ'առաջնորդէ ձիչդ այն վայրկեանը յորում Օգոստինոս խաւարէն ելլալով, զէպ ի լոյս պիտի մանայ. անոր բազմազրմի ցաւոցը եւ թշուառութեանցը մասնակից ըլլալէն ետեւ, արդար է որ անոր յարութեանը եւ փառացը նաեւ հաղորդակից ըլլայ:

(Շարայարեյի)

ՅԱՆԿ ՆԻԻԹՈՑ Զ. ՏԱՐԻՈՑ

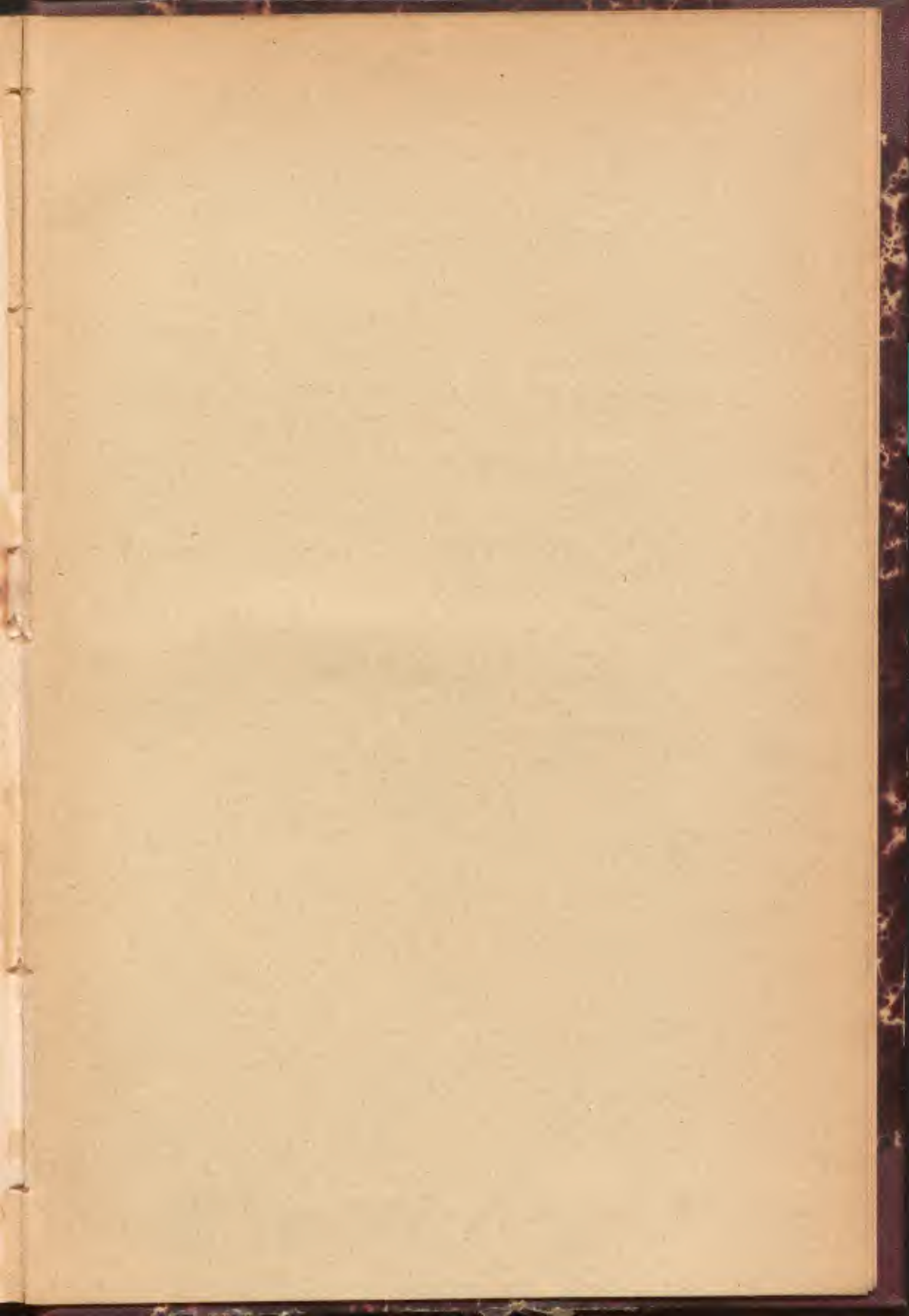
ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՆԴԻՍԻ

15 Ապրիլ 1895 — 1896 Ապրիլ 15

	Էջ
Աղ. — Յ. Ալան.	301
Աշխարհագրական. — (Ս. Ֆրանչեսո) Յ. Ալան	202
Աշխարհագրական. — (Դի հար. Քեռեռ.) Յ. Ալան,	225
Առեւտրական. — (Անդրկապասեան երկարունդին)	
Յ. Ալան	327
Աստղաբաշխական. —	212, 353
Աստղաբաշխական. — (Նին Հնդկաց)	403, 415, 440
	468
Արիտիզէս Աթենացի. —	16
Բանաստեղծական. — (Հ. Դ. Մ. Ալէշան)	343
	(Տես Աղան էջ 384)
(Ս.) Դիրք, (Անվանք) Յ. Ալան.	10
(Ս.) Դիրք, (Աղան) Յ. Ալան.	36, 84
(Ս.) Դիրք, (Յայտնութիւն Յովնաննու)	178
(Ս.) Դիրք, (Կարծեցեալ հակաբարբառք)	313, 337, 361
Դրագէտն եւ Ս. Քահանայապետը. Յ. Ալան,	385
Թաքնութիւնն (եւ ներկայ գիտութիւն)	425
Թռչնաբանական	59
Ժաննակ. — Յ. Ալան,	272
Կենսագրական (Ժ. Ռոսսի.) Յ. Ալան.	250
Կենսագրական (Հելմոլց) Յ. Ալան,	331, 350
Հայերէն (Կրկնաբան նմանաձայնութիւնք) Յ. Վ.	
Միտէն,	105, 132, 153, 183
Հայերէն (Յ գիրն)	207, 230
Հայերէն (Ակնարկ Ս. Իգնատիոսի քրքոց վրայ).	
	451, 464, 502, 538, 564
Հնախօսական (Եզիպտ. ժամանակագրութիւն)	256, 273

Հնախօսական Կրօնական (Ս. Գիրք Ե. Դենիմագ- դեզն)	64, 90, 136, 159
Հնախօսական (Արեւելագիտաց ժ. համաժողով)	277
Հնախօսական (Բաբելոնի աշտարակն)	316
Հնախօսական (Պար) Յ. Աւն.	356, 367
Մանր տեղեկութիւնք	44, 192, 282, 304
Մատենախօսական (Վանառ. գիտութիւն) Յ. Աւն.	379 400
Մեռեալ կարծուածներու դարման	17
Ս. Մոնիգա (շար) 21. 45, 70, 94, 118, 141, 163, 215, 237, 262, 285, 308, 334, 358, 382, 406, 428, 454, 478, 497, 524, 549, 570	
Նաւթը բժշկութեան մէջ	260
Վարդ. ԺԲ. Առաքելոց. (շար.) 3, 25, 49, 73, 97 121, 145, 169, 193, 217, 241, 265, 289, 319 344, 371, 392, 420, 445, 472, 488, 518, 543 559	
Վեցերորդ տարի Պատկերի	1
Վէպ (Գաւլիէ Տը Մեսդրի Սիպերիացի Օրիորդը) Յ. Վ. Միսսէլան. 409, 433, 457, 481, 505, 529, 553	
Տարրաբանութիւն (2000իւն)	298
Տոմարագիտական	189
Տոմարագիտական (66 Թուականին Պատերն)	512
Տոմարագիտական (Ռուս. լրագիրն)	536

ՊԱՏԿԵՐ տասն է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի.

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան:
Գաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
թղթատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանցիւր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւշիլ փողոց
Թի. 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենան խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1

